

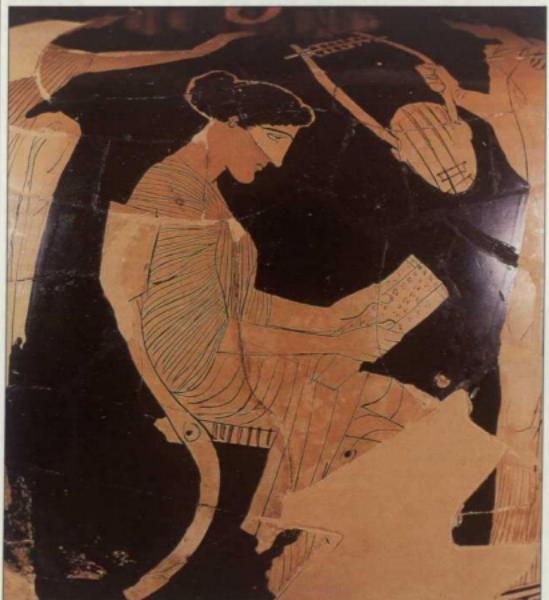
Η ΣΑΠΦΩ ΚΑΙ Η ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ

Κωνσταντίνος Ν. Μαντάς
MA, PhD, Εκπαιδευτικός

Η αρχαϊκή εποχή, κατά την οποία έζησε και δημιούργησε η Σαπφώ, σηματοδοτεί μια νέα αρχή στην αρχαία ελληνική ιστορία μετά την πτώση του μυκηναϊκού κόσμου και τις σημαντικές ανακατατάξεις που προκάλεσαν τα μεγάλα μεταναστευτικά ρεύματα ανάμεσα στο 1200 και το 1000 π.Χ. Η πρώτη φάση της αρχαϊκής εποχής συμπίπτει με τους λεγόμενους «σκοτεινούς αιώνες», την περίοδο που ακολούθησε μετά την κατάρρευση των μυκηναϊκών βασιλειών, εποχή που η γραφή «έσβησε» κι επομένως δεν διαθέτουμε γραπτές ιστορικές πηγές που θα μπορούσαν να μας βοηθήσουν να την ανασυνθέσουμε. Πρέπει, λοιπόν, να αρκεστούμε στις έμμεσες πληροφορίες που μας δίνουν τα πολύάριθμα αρχαιολογικά ευρήματα.

Ανάμεσα στο 1200 και το 1000 π.Χ. λέγεται ότι έλαβε χώρα η μεγάλη μετακίνηση λαών, γνωστή ως αιγαιακή ή δωρική μετανάστευση, κατά την οποία έγινε ο εποικισμός της Ανατολικής Μεσογείου από ελληνικά φύλα. Για την ακρίβεια, αποκιστήκαν οι δυτικές αικές της Μικράς Ασίας και τα νησιά που βρίσκονταν απέναντι τους.

1. Απεικόνιση της Σαπφούς σε αττική ερυθρόμορφη υδρία (5ος αι. π.Χ.). Είναι μία από τις ελάχιστες γυναικείες μορφές που αναπορίστανται να διαβάζουν.

Η μεταναστευτική αυτή κίνηση είχε ήδη συντελεστεί στην αρχή της αρχαϊκής περιόδου και μία από τις σημαντικότερες πολιτικές της συνέπειες ήταν η μετάβαση από τη μοναρχία στην κυριαρχία των αριστοκρατικών οίκων¹. Οι αριστοκράτες ίδιως ιμπλικήθηκαν στη γη στις περιοχές που αποκίνησαν και για να εδραιώσουν την εξουσία τους ισχυρίζονταν ότι κατάγονταν από θεούς και ήρωες.

Η αριστοκρατία ενίσχυσε τη βάση της μέσα από το θεωρό της προστασίας: οι Έλληνες απόικοι, για να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν την απελή τόσου του πτώποιο πληθυσμού σύντομα και των μετακινούμενων πολεμικών φύλων, στρέφονταν προς τους αριστοκράτες για να τους προστατεύουν. Επίσης οι τελευταίοι βρίσκονταν σε συνεχή πολεμική ετοιμότητα και υποχρεώνονταν να συνάπτουν στρατιωτικές συμμαχίες.

Εξάλου το οκτακερηματόστολο των αποικισμένων περιοχών περιόρισε σημαντικά την εξουσία των βασιλικών οικών. Αποτέλεσμα όλων αυτών των κοινωνικών και πολιτικών εξελίξεων ήταν η άνοδος των αριστοκρατικών γενών, γύρω στα μέσα του 8ου π.Χ. αιώνα. Η αριστοκρατία άρχισε να καλλιεργεί τις δικές της θηλείς αέρες: την αρετή, δηλαδή την πολεμική ανδρεία, κατηγορία την ταξική αλληλεγγύη, αλλά ταυτόχρονα και την άμιλα και τον στομακισμό στον πόλεμο καθώς και στον οθλητισμό, στην πολιτιστική παραγωγή, στην πολιτέλεια στην ενδυμασία και στον τρόπο ζωής.

Ωστόσο, νέα εμπόδια, όπως ο ανταγωνισμός ανάμεσα στα αριστοκρατικά γένη, η εχθρική ενδοχώρα, η δημογραφική έκρηξη, οδηγήσαν σε

έναν νέο αποκιμό (περί το 750 π.Χ.). Επικεφαλής αυτών των νέων αποικιστικών επιχειρήσεων ήταν και πάλι οι αριστοκράτες; Όμως τους ακολουθούσε πλέον και μεγάλος αριθμός εμπόρων και βιοτεχνών που αναζητούσαν νέες αγορές, ιδίαίτερα μετά την υιοθέτηση της χριστιανικής οικονομίας που δημιούργησαν πρώτοι οι Λυδοί τον 7ο αιώνα π.Χ.². Αυτές οι οικονομικές μεταβολές συνεπάγονταν και ανάλογες πολιτικές αλλαγές: τα κοινωνικά στρώματα των εμπόρων και των βιοτεχνών αναζητούσαν να ανατρέψουν τις αριστοκρατικές οικογένειες και να καταλάβουν την εξουσία στις πόλεις.

Μια άλλη συνέπεια αυτών των ανακατατάξεων ήταν η ανάδυση για πρώτη φορά στον δυτικό πολιτισμό της φωνής του ατόμου που επιχειρεί να σπάσει το προστατευτικό κουκούλι του γενούς, χωρίς βέβαια να το κατορθώνει με απόλυτη επιτυχία. Αυτή η έκφραση του «εγώ» επιτεύχθηκε μέσω της ανάπτυξής της λυρικής ποίησης.

Η Σαπφώ και η ποίησή της

Σε αντίθεση με τα υπόλοιπα είδη της αρχαίας ελληνικής γραμματείας, η λυρική ποίηση έχει να παρουσιάσει γυναικείς δημιουργούς, και μάλιστα μια μεγάλη ποιήτρια, τη Σαπφώ από τη Λέσβο (περί το 612 π.Χ.-554 π.Χ.). Μολοντά διασώθηκαν ελάχιστα δείγματα από το πλούσιο ποιητικό έργο της, οι ακριτηριασμένοι στοχοί της αρκούν για να αποδείξουν ότι κέρδισε επάξια τον τίτλο της «Δέκατης Μούσας», που της είχαν αποδώσει οι σύγχρονοι αλλά και οι μεταγενέστεροι της. Στο παρελθόν είχαν γίνει αρκετές απόπειρες να γραφούν βιογραφίες της Σαπφούς, οι συγγραφείς τους όμως σπάνια ξέπερναν το επίπεδο της οικανδαλογικής φύλλαδάς ή της μιθιστορηματικής βιογραφίας. Κάποια ποιήματα της, μία αναφορά στην επιγραφή που είναι γνωστή ως Πάριο Μάρμαρο και αναφορές που βρίσκομε σε συγγραφές της αρχαιότητας από τον Ηρόδοτο (5ος αι. π.Χ.) ως τον Λατινό ποιητή Οβίδιο (1ος αι. μ.Χ.), μας βοηθούν να σχηματίσουμε ένα ισχνό, έστω, περιγραμματικόν θέμα της Σαπφούς:

Γνωρίζουμε ότι ήταν μέλος γνωστού αριστοκρατικού γένους της Λέσβου, ότι έμεινε νωρίς ορφανή από πατέρα και ότι ανατράπηκε στη Μυτύληνη κοντά σε συγγενεῖς της. Η Σαπφώ παντρεύτηκε έναν πλούσιο άνδρα από την Ανδρο και απέκτησε μία κόρη. Έμεινε χήρα σχετικά γρήγορα και αργότερα δημιούργησε έναν κύκλο μαθητών στον οποίο της, ορισμένες από τις οποίες είχαν έλθει στη Μυτύληνη από γειτονικές περιοχές:

Εμάς όμως μας ενδιαφέρει η σχέση της Σαπφούς με την κοινωνική και πολιτική κατάσταση της πατρίδας της. Έχει διαίτερη σημασία το αν η μοναδική μεγάλη ποιήτρια της αρχαιότητας περιορίστηκε στην έκφραση στοικών συναισθημάτων ή αν συμμετείχε με τον τρόπο της στα κοινωνικά και πολιτικά δρώμενα της εποχής της.

Το μεγαλύτερο πρόβλημα για την ερμηνεία της ποιητικής φιλοσοφίας της Σαπφούς έγκειται στην αποστασιμητική μορφή του έργου της. Αρχικά, ξάλιστα αποστάσματα των ποιημάτων της είχαν διασθέτει, αλλά αργότερα αρχαιολογικές ανασκαφές στην Αίγυπτο έφεραν στη φως πολλούς παπύρους που διέσωσαν τηλίθως αποστασμάτων της αρχαίας

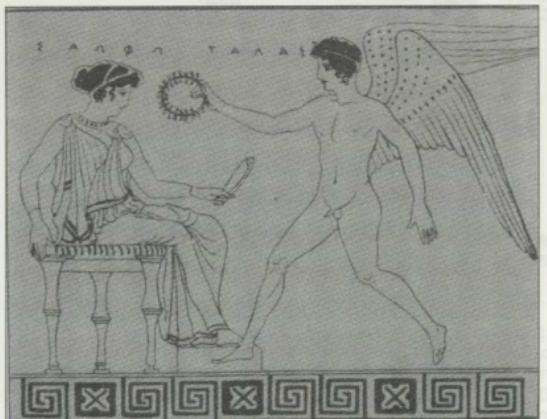

2. Στερεοτυπική απεικόνιση της Σαπφούς (ανύψων με το ρηματικό πρότυπο) σε ψηφιδωτό του 3ου αι. μ.Χ. από τη Σπάρτη.

ελληνικής γραμματείας και έτσι εμπλουτίσαν τις γνώσεις μας για το έργο πολλών αρχαίων συγγραφέων, ανάμεσά τους και της Σαπφούς.

Το Πάριο Μάρμαρο, αλλά και άλλες πηγές, τόσο φιλολογικές όσο και αρχαιολογικές, μας πληροφορούν για την εξορία της Σαπφούς στις Συρακούσες της Σκελείας (ανάμεσα στη 598-590 π.Χ.). Είχε προηγηθεί μια άλλη εξορία της, μαζί με άλλους αριστοκράτες, μόνο που τότε ο τόπος εξορίας ήταν κοντινός, ήταν η Νύρα, πόλη της Λέσβου (περί το 604 π.Χ.). Αυτές οι εξορίες συνηγορούν υπέρ της θεωρίας που υποστήριζε ότι η Σαπφώ ήταν πολιτικά ενεργή, όσο μπορούσε να είναι πολιτικά ενεργή μια γυναίκα εκείνη την εποχή, ακόμα και στην πιο ελαστική απέναντι στη γυναικεία κοινωνία της Λέσβου. Παρ' όλα αυτά, ως τα τέλη της δεκαετίας του 1930, οι μελετήτες της αρχαίας λυρικής ποίησης δεν μπορούσαν να εντοπίσουν πουθενά στα σπαράγματα του έργου της ίση πολιτική δράσης, ούτε καν χιλιαρού πολιτικού ενδιαφέροντος. Κι όμως, επρόκειται για μια επιφανή αντίταλο του τυράννου της Μυτύληνης, του Πίττακού.

Ανάμεσα στα 1939 και 1941 δημοσιεύθηκαν τα δύο αποτάσματα που αποτέλεσαν το δεύτερο σωζόμενο σε πλήρη έκταση ποίημα της Σαπφούς: σε αυτό, αν και στην αρχή δίνει συμβουλές στην κόρη της Κλεοδίη για τον σωστό στολισμό των γυναικείων μαλλιών και ισχυρίζεται ότι δεν μπορεί να της δώσει την ακριβή «μπράνα» (οκούφια) που επιθυμούσε το κορίτσι, καταλήγει στους τελευταίους στόχους σε μια δραμεϊκή κρίτικη της πολιτικής του Πίττακου, χωρίς να τον κατονομάζει: «Όμως τον άντρα από την Μυτύληνη που όλοι του δώσανε την εξουσία – αυτόν γιατί δεν τον ρωτάς, μήτως μπορεί κάποιο στολιδί πλουμιστό να σου χαρίσει».

3. Ο «έρωτας» στεφανώντει τη Σαπφώ. Παράσταση σε αγγείο από την Ιταλία (σημερινά είναι χαρέμα).

4. Απεικόνιση μιας Μούσας σε λευκή λίθινη του 445 π.Χ. Φαίνεται ότι ενεύεις και την απεικόνιση της Σαπφώ στην αρχαία απτική αγγειογραφία.

Απ' όταν πολλούς στην εξορία στελναν οι Τύρρανοι, τα ίχνη υπάρχουν ακόμη στην πόλη - άσχημα πήγαν εκεί τα πράγματα» (98, b, D).

Σωστά, επομένως, η M. Giebel τονίζει ότι η Σαπφώ και ο άλλος μεγάλος λυρικός ποιητής από τη Λέσβο και συγχρόνος της, ο Άλκαιος, ήταν ομοιδέατες και η Σαπφώ δεν τιμωρήθηκε άδικα με και εξορία από τον Πιππακό³. Η απόψη των A. Kálera και K. Topálka ότι η ποιήτρια φίλεται να ξεπερνά την πολιτική προβλήματα με μια αναφόρα στο γυναικείο χτένισμα δεν φαίνεται πειστική⁴. Οι γυναικείς της αριστοκρατίας των ελληνικών πολέων κατά την αρχαϊκή εποχή είχαν έναν πολύ πιο σημαντικό κοινωνικό και πολιτικό ρόλο από τις Αθηναίες του 5ου αιώνα π.Χ.

Μάλιστα σε ένα ποίημα του Αρχιλούχου (7ος αι. π.Χ.), γίνεται μια σπανιότατη αναφόρα σε μια γυναικα-τύρραννο που κατέλαβε με το στρατό της και έγινε τύρραννος μας μητρονόμους πόλης: «Του κοσμού την κατακραυγή μην αψηφάς, γυναικα. Κι βράδυ εγώ για τούτο θα νοισατά. Χαλάρωσε, γυναικά. Μοιάζω να είμαι ταλαιπωρός. Άθλιος θε ν' μουν ανδράς και όχι από καλή γενιά. Το φίλο έχερω να αγαπά. Σαν το μωρόμυγκο μας ιωσ. Αυτόν που ναι εχθρός μου. Λόγος αυτός αλλιών».

Την πόλη όπου γύρισες δεν την κουρασθών αλλό. Με πόλεμο την κούρσεψες, γι' αυτό τρανή η δόξα. Τύρρα εσύ διαφεύγεις, έχεις την τυραννία. Και στους πολλούς θε να 'σαι ζηλευτός⁵. Το ποίημα αυτό που δημοσιεύτηκε το 1954, σχολιάστηκε από τον I. Ch. Kakribή, που τονίζει ότι δεν μπορεί να μην παραβενεύει κανείς διαβάζοντας για αυτήν την τόσο πρωτική καπετάνισσα, αν και η παρουσία μιας γυναικας-τύρραννου και πολέμαρχου δεν ήταν τόσο σπάνια στον μεσογειακό κόσμο, ίσως ήταν «κάποια μικροτυράννισσα όπως αργότερα η Αρτεμισία της Καρίας, η κόρη του Λύδουμα, η Μανία, η χήρα του Δαρδανέα Ζήη, και ποια ήταν η ποιτεία που πάτησε και πότε την πάτησε και γιατί την πάτησε»⁶.

Ακόμα και αν κάποιοι φιλόλογοι αμφισβητούν αυτή την ερμηνεία του παραπάνω ποίηματος,

όλα τα ιστορικά στοιχεία (ιδίως οι επιγραφές) αποδεικνύουν ότι οι γυναίκες στα φυλετικά κράτη, εκεί όπου οι κοινωνίες είχαν παραμείνει σε επίπεδο οργάνωσης στο στάδιο του γένους, ήταν σε πολύ υψηλότερες θέσης απ' ό.τι στις πιο εξελιγμένες «πολιτικές» κοινωνίες.

Από τα υπόλοιπα ποιημάτα της όμως η Σαπφώ, αν και παρουσιάζεται φανατική αριστοκράτισσα ως προς την ιδεολογία, δεν υιοθετεί άλλα στοιχεία της πολιτικής σκέψης των αρρένων συνδέλφων και ομοιδεάτων της.

Δεν είναι τυχαίο ότι η ποιήτρια σε ένα απόστασμά της αναφωνε: «Άλλοι λένε πως ο στρατός των ιππέων, άλλοι των πεζών, κι άλλοι ο στόλος των καραβών, λένε πως είναι τ' ομορφότερο πάνω στη μαύρη γη, μα εγώ λέω πως είναι εκείνες που αγαπάς» (απ. 16). Εδώ η Σαπφώ εκφράζει, αν όχι ακριβώς αντιπολεμικές, πάντως θηλυκές αέλιες: βάζει πάνω από τους στρατούς τη ζωή και τον έρωτα.

Η M. Giebel κάνει μια ενδιαφέρουσα σύγκριση του παραπάνω αποστάσματος με ένα παρόμοιο ως προς το θέμα αλλά ιδεολογικά διαφετερικά αντίθετο ποίημα του Αλκαίου, συγχρόνου και ομοιδεάτη της ποιήτριας: «Λαμποκοπεῖ το μέγα δώμα από το χάλκωμα. Και για τον Άρη ακέρα η στέγη του ομορφοστολίσκη με περικεφαλίες αστραφτερές που απ' την κορφή τους κρέμονται κάταπτηρες αλογόφορους τε στολίδια στα κεφάλαια των πολεμιστών... Από κοντά και σπάθες Χαλκιδώπτικες, από κοντά και πλήρως αναζώματα και κοντοχήτων πολέμου. Πράγματα που ο νοος δεν είναι τρόπος να τ' απεξέχεις, μια και στο έργο τούτο το μεγάλο τώρα πρωτοπαιάνουμε» (54 Δ). Η γερμανίδα φιλόλογος επισημαίνει ότι η αντίθεση γυναικείων και ανδρικού κοσμού που προχωράει πολύ πάρα από το περιεχόμενο των ποιημάτων και γίνεται αισθητή και στον ποιητικό τρόπο έφρασης. Ο Αλκαίος πειργίρφει τον κόσμο του ανδρών ως έκρηξη πολεμικής λαμπρότητας και αφθονίας, ενώ η Σαπφώ παρουσιάζει τα πράγματα του ανδρικού κοσμού ως «καβάλορδες, πεζικό, πλοία» - εντελώς πεζά, χωρίς να χρησιμοποιήσει ούτε ένα κοσμητικό επιθετό⁷. Μάλιστα η Ανάλογες απόψεις εξέφρασε και ο Γ. Ανδρεάδης σε παλαιότερο άρθρο του: «Κάνετε έρωτα, όχι πολέμο. Η Σαπφώ δεν διατυπώνει κάπιο παρόμοιο κοινωνικό πολιτικό σύνθημα, ο λόγος της όμως αναδεικνύεται ρίζικά διαφορετικός από τον επίστημο των ανδρών-πολεμιστών»⁸.

Παντως άλλες αρχαίες ελληνίδες ποιήτριες, όπως η μεταγενέστερη Νοστίς, που έζησε στους Επίβερμίους Λοκρούς της Νότιας Ιταλίας τον 3ο αιώνα π.Χ., δεν έμειναν αδιάφορες απέναντι στο θέμα της εξήντησης του πολέμου. Σε ένα επίγραμμα της εξήνει τη νίκη των συμπτωτικών της εναντίον των Βρεττών (κάποιου αυτόχθονος φύλου), αναφερόμενη στις ασπίδες των πτητιμένων που οι Λοκροί πολεμιστές κρέμασαν ως τρόπαια νίκης στους ναούς της πόλης τους¹⁰.

Η Σαπφώ ως εκπρόσωπος της γυναικείας αριστοκρατικής ιδεολογίας

Πάρτια η ποιήτρια από τη Λέσβο εξέφρασε την αριστοκρατική της ιδεολογία με έναν καθαρά γυναικείο τρόπο κάνοντας ευρωνύκες και σκληρές επιθεσίες σε γυναικες της αντιπάλης παράσταξης καθώς και στην εταίρα Δωρίχα που ξεμάλισε έναν από τους αδελφούς της και σπατάλησε την περιοδούια του.

Ο ποίησης τρόπος έκφρασης της ανωτέρητης των αριστοκρατών και των δύο φύλων, κυρίως όμως των γυναικών, ήταν στην ενδυμασία και στον καλλιτελισμό. Εκείνο που ξεχώριζε την αριστοκράτισσα από τη λαϊκή γυναίκα ήταν η πολυτέλεια στην ενδυμασία, αλλά και η αριστοκράτισσα ξεχώριζε και από την κακούρουστη νεόπλουτη με τη χάρη και τη φινέτσα της ενδυμασίας αλλά και της κινητσολογίας της. Η Σαπφώ ειρωνεύεται τις νεόπλουτες αντιπάλους της, χρησιμοποιώντας όμως πάντα μια λεπτή ειρωνεία και ένα κόσμο λεθλόνιο: κατακρίνει την αντιπάλο της Ανδρομέδα ως «χωριάτισσα» που δεν έρει να διπλώσει τις φύστες της¹¹.

Αντίθετα με τη Σαπφώ, ο Άλκαιός επιθίθεται στην αριστοκράτισσα αύγου του Πίττακού, μια μεγάλη σημαντική γυναίκα, της οποίας ο γάμος με τον τύραννο ήταν με προσπάθεια συμβιβασμού του Πίττακου με την αριστοκρατία της Μυτιλήνης, με εξαιρετικά χαδιο τρόπο. Η γυναίκα αυτή είχε, όπως φαίνεται, τη συνήθεια να τυντείται με χλιδή και να καλωπιζείται υπερβολικά για την πλευρή της: «Οσα πλώυα ρούχα και μπικίνιποια και να δύνει κανένας για να στολίσει μια γαρί γουρούνα», έγραψε γι' αυτήν ο Άλκαιός, «θα είναι ανίκανος να κρύψει την κοπριά που βρίσκεται πίσω της...»¹². Τέτοια χαδιά γυναικά ήταν απαγορευμένη στις κυρίες της αριστοκρατίας, όπως η Σαπφώ. Η ποιητρία αναφέρεται συχνά στην κειμένη της στη λεπτή πολυτέλεια των γυναικών ρούχων, στην απαλή υφή τους και στα λαμπερά τους χρώματα.

Δεν είναι τυχαίο ότι όλες οι δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις, όπως εκείνη του Σόλωνα στα τέλη του δου αιώνα π.Χ. στην Αθήνα, περιόρισαν με νόμους την πολυτέλεια και την γυναικείη επιδείξη των γυναικών ακόμα και στις μεγάλες θρησκευτικές γιορτές για να χτυπήσουν έτσι τη δύναμη της αριστοκρατίας¹³.

Η Σαπφώ, σε ένα άλλο ποιητικό της απόσπασμα, κακείζει κάποια αντιπάλο της, μάλλον την Ανδρομέδη, για την έλλευση αληθήνης πενυματικής καλλιέργειας, γεγονός που θα αφαίρεσει από την αντιπάλο την δικαιωμα στην υστεροφρίμια, την οποία είναι σίγουρη ότι η ίδια είχε κερδίσει: «Γιώς κάποιον από μας ξανά θα θυμηθείτε, λέω» (59D).

Η Σαπφώ, τέλος, εξοργίστηκε με τη συμπεριφορά του νεότερου αδελφού της Χάραξου, που ένταξε έμπορος, σε ένα από τα ταξίδια του στην Αίγυπτο, ερωτεύτηκε τη δουλά γενεράτρια, την εξαγόρασε από τον κύριο της και άρχισε να έδεινε την περιοδισία του για χάρη της. Αυτός ο κοινωνικός αταίριαστος έρωτας προκάλεσε την οργή της Σαπφώ: έτσι, σε ένα ποίημά της απευθύνει μια προσεγγία προς τις Νηρήδες για να προστατέψουν τον αδελφό της κατά το θαλασσινό του ταξίδι: «Και μακριά να επιθυμεί να αποκτήσει η αδελφή του την εκτίμηση

ποιητής της πρέπει. Όσο για τα σκληρά και θυμωμένα λόγια με τα οποία κατά την αναχωρησή του, εκνευρισμένος πολύ από τις καπηγορίες μου, προσπάθησε μέσα στη σκοτούμα του να καταβάλει την ψυχή μου, λοιπόν, ανάμεσα στις ευχαριστηρίες γιορτές των συμπατόπτων του, δεν θα τεθεὶ πλέον θέμα, διαν θα επιστρέψει σε λύγια καιρό και θα βρει μια σύλιγο, αν το επιθυμεί, μεταξύ των ευπρεπών δεσμοποιίων. Και για ότι αφορά σ' εσένα, κακιά και απαίτηση λύκαινα, φύγε, άρχισε να ανηγεύεις για να κυνηγήσεις άλλη λεία»¹⁴.

Επιτήλυσεται κανείς από τη σφραδόρπτιτα της επίθεσης της Σαπφώς ενάντια στη Δωρίχα, όμως δεν πρέπει να ξεχάσμε ότι η ποιητρία ήταν δεσμοτική της κοινωνικής ήθηκής της τάξης και της εποχής της. Σύμφωνα με τον A. Weigall, την εποχή που η Σαπφώ έγραψε αυτό το ποίημα είχε αρχίσει να γερνά και, επιθυμώντας να διατηρήσει την καλή της φήμη, απέρριπτε το γάμο του αδελφού της με μια σκλήρα¹⁵.

Η Σαπφώ παρέμεινε ως το τέλος της ζωής της μια γυναίκα που πίστευε στον έρωτα και στις λεγόμενες θηλυκές αξίες, πάνω απ' όλα όμως παρέμεινε αριστοκράτισσα στο πνεύμα και στην ψυχή.

Σημειώσεις

1. M. Giebel, Σαπφώ, μετρ. Φ. Πρεβεδούρου, Αθήνα 1990, σ. 13-14.
2. Στο ίδιο, σ. 16.
3. Στο ίδιο, σ. 129-132.
4. Α. Κάκρας / Κ. Τοπάλη, «Αρχαία ελληνική λυρική ποίηση: εισαγωγικό σημείωμα», Διαβάζω 36 (1984), σ. 19.
5. Δ. Δρακόπουλος (εισαγωγή-μετάφραση-σχόλια), Αρχιλοχος, Αθήνα 1997, σ. 31.
6. I.B. Καρκρίδη, Ελά Αφροδίτη ανθοστεφανωμένη, Αθήνα 1993, σ. 19.
7. Giebel, ίδια, σ. 63.
8. Στο ίδιο.
9. Γ. Ανδρεάδης, «Το άριμα της Αφροδίτης: Η ερωτική μήτη του γένους των γυναικών στην ποίηση της Σαπφώ», Διαβάζω 107 (1984), σ. 38.
10. M.B. Skinner, «Nossis thelygoissos: The private text and the public book», στo S.B. Pomeroy (επμ.), Women's History and Ancient History, London 1991, σ. 30.
11. A. Weigall, Σαπφώ, η Λεσβία, Αθήνα 2001, σ. 176.
12. Στο ίδιο, σ. 125.
13. Β. K. Mantas, «Οι ιδεολογικές διατάσσεις του περιοριστικού χαρακτήρα της γυναικείας ενδυμασίας», Αρχαιολογία 83 (2002), σ. 21-28.
14. A. Weigall, ίδια, σ. 319-320.
15. Στο ίδιο.

Sappho and Her Time

Konstantinos N. Mantas

This article deals with the means through which Sappho's poetry can be used as a source of the social and political history of her time. We very well know that the lyric poets do not only convey individuality in their work, but they also reveal the political ideals prevailing in the archaic period. Sappho, being a woman, was until recently regarded as having expressed only feelings and sentiments as well as home atmosphere in her verses. However, this judgment has successfully been revised in the last two decades.

Βιβλιογραφία

- ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Δ. (εισαγωγή-μετάφραση-σχόλια), Αρχιλοχος, Αθήνα 1997.
GIEBEL M., Σαπφώ, μετρ. Φ. Πρεβεδούρου, Αθήνα 1990.
ΚΑΚΡΙΔΗΣ Ι.Θ. Ελά Αφροδίτη ανθοστεφανωμένη, Αθήνα 1993.
ΚΑΛΑΦΑΣ Α / ΤΟΠΑΛΗ Κ, «Αρχαία ελληνική λυρική ποίηση: εισαγωγικό σημείωμα», Διαβάζω 36 (1984), σ. 19.
ΜΑΝΤΑΣ Β. «Οι θηλυκές διατάσσεις του περιοριστικού χαρακτήρα της γυναικείας ενδυμασίας», Αρχαιολογία και Τέχνες 83 (2002), σ. 21-28.
POMEROY S. (επμ.), Women's History and Ancient History, London 1991.
WEIGALL A., Σαπφώ η Λεσβία, Αθήνα 2001.